

14-dik Szám.

NEMZETI

# TÁRSALKODÓ

October 3dik napján 1837.

## DAVID, A' SZOBRÁSZ.

Párizs aug. 19kén.

A' művész, ki a' Pantheon homlokzatára az elhiresedett domborképet (bas-relief) készíté — a' szobrász David — semmi öszveköttetésben nem áll a' hason nevü festésznek családjával. Még is arra nézve, a' mi az elvek, a' művészet 's a' statusban a' művész elhivatása feletti eszék meg-egyezését illeti, a' historia mind két művész közt olly hasonlatot fog felfedezni, melly nagyobb 's érdekesb minden másnál, melly csak az atyafiság kötelén nyugodott. David János Péter, jelenleg az Institut-National 's a' becsületrend tagja, az académiánál festészet tanítója, kitünő művész 's nagyra becsült polgár, nem volt elejétől fogva a' szerencse pártoltja. Pályája kezdete az életben, mint nagyobbára a' nagy művészeknek, tüskéssel vala béhintve 's csak rendkívüli állhatatosságának, az igazi lélekadomány ama' ritka ösztönének köszönheti mostani fénylő 's irigylendő helyzetét. Atyja művész volt, igen, de szegény művész, egy tartományi városban, Angersban, hol fia született. Atyja előttsemmi sem volt szomorítóbb, mint a' művészet érzelve a' kebelben, melly prosai környületek közt sem élelmet, sem lelkesítést nem talál, 's mindentörekvése abban határozódott, hogy az eleven gyer-

*Második félesztendő.*

meket tartóztassa vissza a' pályától, melly neki magának olly kevés derült napokat szerze. Ok nélküli fáradtság! Mig az öreg David a' sz. Móricz karjábani faragott müven dolgozott, figyelte őt a' kis János Péter, 's így nyerte a' rajzolásról első eszméit; mert az ábrákat, miket atyja a' kifaragás előtt rajzónnal tervezé, gondosan utánrajzolgatá. Ekkor 9 — 10 éves lehetett. Valódi aggodalommal szemlélte atyja fiának a' művészethez növekedő vonzalmát; hol találjon eszközt a' költséges nevelésre? egy kezdő művész hosszú próba-éveit mivel győzze bé? Alig-volt annyija a' jó öregnek, hogy fiánál az első 's legszükségesebb útmutatásokat jövendő pályájára megadathassa. De a' fiatal Davidot határozatától semmi sem tarthatá vissza. Tizennyolczadik éves korában elhagyá Angerst, nem minden baj nélkül, mert atyja nem akará ereszteni. Ekkor az ifju öngyilkolással fenyegetőzék 's tan tevé is próbát magát éltétől megfosztani. Az úti költség, mit atyjától kapott, Párizsig sem vala elegendő 's semmije sem volt, miből a' nagy fővárosban, idegen 's ismeretlen emberek zsibongásában új élet módot kezdhessen. Végetlen köz volt 's ő derülten indult ellenébe. *O l i m m e m i n i s s e j u v a b i t.* Beszéltem egykor Kegyednek a' festész Gérard kezdéséről, miképpen ő a' Louvre \*) egyik kis szobájában feküve inkább (mert olly alacson volt lakháza) mint ülve készíté munkáit, küzdve a' legnagyobb szükséggel. Így David is. Ha ő ma erről beszéll, szemei könnyekkel telnek el 's beszéde mutatja a' mély felindulást, az örömteljes illetődést, mellyel most a' biztos kikötőből ama' zivataros útra visszapillant. Davidnak párizsi útjában a' volt célja, hogy a' művészet titkaiba hathasson. Neki semmije sem vala, a' miből éljen.

\*) A' régi királyi palota Párizsban.

Sokáig dolgozott a' Louvre Seine felőli felső párkányzatának falból kiálló köveinél. Naponkénti fizetése 20 solsra ment. Miután lakását, melly közelebb volt a' fellegekhez, mint a' földhöz, kifizette, alig maradt kenyér- 's vízre valója. Így neki keményülve, minden idejét tanulmányaira fordítá 's végre a' művészethezi hű szerelméért megjutalmaztatott. A' szobrászati első jutalom díjt 1811ben ő nyere el. Most legszebb álma, egy olaszföldrei utazás, mint közel levő valóság, úgy tünt fel előtte: a' jutalomdíj megszerzése számára a' szükségességéi eszközöket. Az olasz földön találá Canovát, baráti viszontra lépett vele 's tanulá a' nagy mester lelkületét, a' nélkül, hogy saját czéljától, a' nemzeti művészettől, az által magát elvonatni engedte volna. A' szövetségeseinek 1815beli beütése Davidot eltávolítá Párizsból, hol őt csak 1818ban találjuk fel viszont. A' ki valaha a' zendülési hídon az óriási szobrokat, mellyek most Versaillesban vannak, látta, emlékezni fog különösen a' nagy Condé dicső alkatára, miként dobja marsalbotját az ellenséges sergek közé, az övéit fellelkesítendő. E' szobor Davidtól való; 1818ban készítette. Ezótától fogva minden éveit újabb diadallal jelelhetnők. Munkássága olly nagy, mint szerelme a' művészet iránt, melly nem engedi, hogy itt minden műveinek pontos névjegyzékét adjam. Ezek között láthatni egy jeles medaillon-gyűjteményt, mellynek bronzbani öntvényei mind Hugo Victor kezeiben vannak.

A' műértők melyképei közt bámulják a' Lammenais, Carrel, Chateaubriand, Lamartine, Cuvier, Goethe 's Berengerét, sok másokat nem nevezvén meg e' helyt különösebben. A' Hugo Victorét most készíti. Továbbá: egy fiatal görög hölgy

a' Botzari sirjára borulva 's az „Orientales“ szerzője bámulatosok; úgy a' Foy generál sir- emléke; egy ifjú dobos, ki a' csatasíkon bukik- el 's tb. Még gazdag kincseket várhatni tőle, mert David alig van 40 éves. Művészünk 1825 oltá a' becsületrend tagtársa. Legszebb címjei egyike a' „nemzeti intézet“ — ezen igazi tudós — 's valódi műfelszentelés collegiumának — tagja.“ David Franciaországban a' mai litera- tura 's művészet legkijeleltebb embereivel öszve- kötetésben áll. Hugo Victor a' „Feuilles d' au- tomne“-ban szép verseket ajánlott neki, mellyek eléggé ismeretesek. Más költők is tettek hason- nemű próbákat.

Ma, midőn a' Pantheon 's annak homlok- zata mindenenk szeméit művészünkre vonta, nem lesz érdektelen olvasóinknak a' David életéből egy vonást hallani, melly a' homlokzaton talál- tató alakok különös származatáról felvilágítást ad 's bizonyságul szolgál, hogy milly szoros az esz- mék öszve függése mesterünk és műve között. Ez utóbbiról senki sincs mért aggódjék. Ki azt készíté, soha sem fogja elrontani \*). A' dobos, ki az arcolei' hídon véres megtámadásra dobolt az olasz táborozásban, a' Pantheon homlokzatán ér- demlett helyét megkapta. Az ábra évráji, 's az eredeti, azon időben egy gyenge fiu, ma is él 's a' párizsi 10dik nemzet őrségnél szolgál, mint dobos, 's ha nem hibázom, juliusi díszesi- tett. Gránátosa faragásakor, ki az egész köztár- sasági seregnek, a' francia historia ezen nagy eposának egyedüli személyítője, egy nem kevés- bé érdekes előkép lebegett előtte. De e' már csak

\*) Ennek világítására említnem kell, hogy Párizsban a' legfelsőbb kormány a' David művét igen democratiai 's zendülői szelleműnek tartván, szerette volna azt Daviddal másként igazíttatni.

szívében 's lelkében élt a' művésznek, midőn teremtményével őt az örök hírnek vissza varázslá. Egykor David a' Boulevardon reggelize, midőn egy öreg, űszbevegyült bajszu gránátos hűteljesen, mintha szüntelen a' watterlói ütközet utáni napon merengene, behomályosult szemekkel belépe. David szemléle ezen szép, de a' szenvedélyek 's szükségtől leveretett alkatot, midőn észre vette, hogy az aggastyán alamizsnát jött kérni, 's hogy őt durván, barátságtalanul elűtasították. Utána megy a' szerencsétlennek, ki a' lealacsonitás 's kétségbe esés könnyeit szeméiben letörlé, egy öt frankos tallért nyujt 's szemügyre veszi irányát. Végre a' gránátos egy sötét, keskeny folyóson betér 's nem kevésé bámul el, midőn néhány perczek multán jóltevőjét szelid lényével maga előtt látja. David tudakozá az öreg korábbi állapotját. Ő valójában a' köztársasági sergek maradványa volt. A' barátság legott megvolt köztök kötve 's a' művész jótékony keze időről időre nyomait hagyta jelenlétének a' gránátos nyomoruságos lakában. Egy idő mulva, midőn David öregének ajtaján viszont bekopogtatna, nagyon csudálkozott ifjui kacaját, asszony 's gyermek hangot hallván. A' gránátos kórházban hala el nyomor 's hidegben. A' tél őt elvivé, 's az utósó segédeszközt, mellyből pénzt szerezhete, (díszpuskájának — mit a' köztársaságtól vitézsége jutalmául kapott — eladását) mind végig állhatatosan legyőzte. Így beszéllé az ifju hölgy, ki lakába költözött, az érzés azon kifejezésével 's azon résztvevő bámulással, melly a' párizsi népnek egész a' legalsó néposztályig sajátja, 's melly annak annyi kedvességet kölcsönöz. David, kinek szive a' népért 's annak érényeiért fendobog, mélly illetődéssel hallgatá őt. Ez azon gránátos, kit a' Pantheonon az utókor

bámulni fog, feltevéen azt, hogy a' ministeri hirlapok pygmaeusi féltékenysége nem fog egészen hozzáig felhatni. David ezen pillanatban a' rue d' Assasban lakik, a' Luxembourg árnyas zöldje megett, márvány képeinek népes családatól környül véve. Ezen köcsoportozat közt, élénk ellentiségül, mozog egy kecses fiatal nő 's két gyönyörű gyermek. Amaz szintúgy mint ezek, művészünkéi. Már fennebb említettem volt, hogy David a' jelenkor legkitünőbb lelkeivel van kapcsolatban. Börne is barátai közé tartozott; 's én magam is személyes tanuja voltam, mikép az elhunyt, bár nem bőbeszédés, érzésteljes hevülettel beszéle a' nemes szobrászról. Egyszer útólja felé Börne Daviddal Lammenaisnál találkozott öszve, hol a' mi tiszteletre méltó hazánkfia Mainzer is jelen volt. Valóban érdekes öszvejövetel hol a' képző és hangművészetnek, a' vallásos republicanismus 's világpolgári honszerelemnek illy jeles képviselői vannak! Ön hallotta mit Franciaországban a' jelenkori literátorok 's művészek nagy részén szüntelen szájokon hordanak: *l'art pour l'art*, a' szomorú zárszót, idétlen ízetlenséget, a' minden szerencsés értelem nemes művei ellen való eretnekséget, létezésünk végcéljának megsemmisítését. Ne hogy azt higgye, mintha azok, kik ezt leggyakrabban mondják, tán hinnék is azt; ők éppen semmit sem hisznek. Ez nekik pánczél, védőfegyver gyanánt szolgál öntudatuk, vagy jobban szólva a' nyilvános tudás érdemlett szemrehányásai ellen. Ha egyszer függetlenségök bűnös vágyaiknak nem nyujt elegendő éledeletet, eladják magokat a' nap valamellyik hatalmasának 's az ember ekkor is nagy philosophus, mert mi köze a' művészetnek a' politicával, a' státussal és a' társasággal? *l'art pour l'art!* Ezen tisztátlan árulókat könnyen lehet-

séges, hogy már is fenyegeti egy megbosszuló, ki annyival félelmesb, mert olly férfinak személyében fellépendő, kit ők mindnyájan megénekelték, felmagasztaltak 's megkoszorúztak. Ezen férfit a' szobrász David. Angers városa, a' büszke, mint illik, egy illy érdemes fiu birtokára — őt követnek akarja kinevezni 's a' második kamarába küldeni. Angers várja tőle, hogy ne álljon hátrébb híres névtestvérénél 's hogy valamint szülötte földének művészetével, a' ként hódoljon a' hazának is örökösön a' jog és szabadság rendíthetlen oltalmazása 'stb. által. Angers városa nem fog csalódni. Következő a' felelet, mit az új kijelelt adott barátinak: „Legyetek meggyőződvek, hogy a' szobrász az ország igaz érdekének olly híven szolgáland, mint a' festő, rég tudják már az én barátaim, hogy állandó elvem-mé tettem a' művészetben a' szabadság nagy leckéit 's polgártársaim javát eszközlő híres előképeket idézni elé.“ 'S ha egyszer ezen alap gondolat kifejtése a' szószékről a' szép szájból le fog áradni, higyjék az áltudomány párthivei: l'art pour l'art, melly a' művészt a' társaságon kívül teszi 's ezt neki alája rendeli, higyjék emez álbölcselkedők, hogy a' historia csak egy perczig is kéteskedni fogjon, kinek nyujtsa a' pálmát: nekik-e, kik magokat az emberiségnél jobban szeretik, avvagy annak, ki legmagasb dicsőségét a' mindenki boldogságában keresi? (Allgem. Zeitung.)

CCI.

## A' PANTHEON HOMLOKZATA.

Párisz, sept. 4kén.

A' Pantheon homlokzatának leleplezéséről saját látásom után akarván Kegyedet értesíteni,

ma reggel oda menék az eső daczára, melly valóban patakként szakad. Néhány gerendákat, melyek a' lepel vázai gyanánt szolgálhattak, kivévén, a' boríték többé nincs ott: a' homlokzat látható, a' haza áll még! Hála legyen az isteneknek! Valóban siralmas, valóban kár lett volna, ha e' művet szétrontaták! Most már újabb erővel érzem igazságát annak, mit a' minap a' David életrajzában mondék: David a' világ minden kincséért nem tenne egyetlen rontó vésőütést is teremtményére. Láthatni, hogy itt a' művész nem csak aestheticai szemmel, hanem hazafiúi érzéssel 's lelkesedett phantasiával is dolgozott. De — őszintén — a' homlokzat az 1837-iki Molé-ministeriumhoz úgy illik, mint a' nyalábvesszők (fascies) és szabadsági sapka az 1804 's 1805-beli ama' csodás francia pénzekre, hol a' köztársaság és császárság anachronisticai egységben vannak öszveadva. Hogy ezen urak a'ként éreztek, nem veszem tőlök rossz néven; de azért nem kevésbé volt helytelen ezen érzelmöket nyilvánítani, midőn egyszer nem volt elegendő elhatározottságok, kezeiket a' rontásra felemelni. A' homlokzat-közepén áll Patria fölemelkedetten 's jobbra, balra koszorúkat osztogat. Tőle balra, tehát a' nézőtől jobbra vannak a' harcosok, jobbra a' polgári renden levők. A' Szabadság a' Hazának ülő helyzethől, kevésbé emelkedve, nyújtja a' koszorúkat, gondolkozó pillanatokat vetve rá, míg keményen felfegyverzett jobb keze hanyagon föld felé süllyed. A' „Szabadság“ harczolt, 's a' hazának adja át a' koszorúkat, hogy méltó fiainak ossza ki, de fegyvere a' kezében 's a' szép istennén mélyen gyökerező említett pillanatai titkos gondolatot sejtetnek. Ugy tetszik ugyan is mintha birodalmá jövődjén 's a' megvásárlott czél ingatlan tartósságán nem lenne tel-



jesen nyugott, vagy legalább mintha még nem tartaná tanácsosnak fegyvertelen nyugra bocsátkozni. Felötlők valának nekem a' Szabadság istenné szép vonásai, ki egyébként rendes köntösből 's phrygiai sapkával vagyon. Altalában nem lehet nem csudálni a' finom jelentést 's ama' költői szép kinyomást, melly az egész műven, valamint az egyes ábrákon is előmlik. Patriától jobbra állnak: Malesherbes ügyészi kaputban, barettel; Mirabeau, szépgyűlöletes, lélekteljes fejjével; Monge, a' mathematicus, a' national-convent idejében a' politechnikai iskola alapítója; Fénelon, a' példánypap. Ezek négyen teszik az első sort. A' másodikban elől áll Manuel, követi öltözetében 's szónoki classici állásban. Utána jó Carnot, a' köztársasági törvényszeresség 's tudomány képviselője; Carnot után Berthollet a' vegytudós (Chymist) 's Laplace a' francia Newton. A' harmadik sorban vagyon David a' festész; Cuvier a' természeti történet tudós 's Lafayette a' világszerte híres. Ezen arczatok mindnyájan a' szólásig hívek 's tökéletesen hasonlóak, a' mennyiben az elhunytaknak mindenhol találtató képeikről vonásaikat érzékíteni lehet. Csak Lafayettet kelle keresnem, kinek arczán a' barátságos öreget nem ismerhettem meg. Lehet, hogy ez egy különös körülmény következménye; képe tudnilik leghátul vagyon 's bajosabban láthatni a' többekéinél. A' Mirabeau arczatán több nyugottság találtatik, mint mennyit keresünk. Ezen egyenest álló alakok hármass csoportozata megett láthatni egy babérral ékitett oltár előtt ülve a' gondolkodó, komoly eszmélkedésekbe süllyedett Rousseaut 's mellette a' heves, csípős, gúnyolódó Voltair-et. Képe nekem büntető igazságúnak tetszik. Csak azon belső szent érzés-

től nincs ihletve arca, melly minden másokat át hatott egy illy innepélyes alkalommal. Előtte az oltár, mellyen babérjai is csillognak; de ő azt már tudja, 's kíváncsilag néz körül, mit fognak a' többek kezdeni megette. Ha ezen pillanatban száját felnyitná, bizonyos hogy valamire epigrammot mondana. Én részemről köszönöm a' művészeknek, hogy ezen nagy dämönt rettenetlen hívséggel metszé. Őt, fájdalom! nem lehetett egészen elbagyni, minden esetre helyét a' Pantheonban magáért 's jelenkoráért idősülés által megnyeré (?) Még hátrébb egy haldokló alak tűnik fel szem elébe; ez az ifjú orvosé, B i c h a t é, kinek szép életpályája kora balál által szakasztatott meg, 's ki kéziratát hűledező kezekkel teszi a' haza oltárára. A' homlokzat hegyesen egybefutó többi részén élénk, ifjúi arcok látszanak, kik tanulmányaikkal foglalkoznak. Így az egész sorozat méltólag van elrendezve a' haza reményeitől kezdve egész diadaláig 's koszorúáig. Balra P a t r i a tól a' harcosok tolulnak a' jutalmazó istennéhez. Soraikban e' pillanatkor semmi rangkülönbséget nem lehet látni; mert ezen sereg maga a' nemzet legvitézsb 's válogatottabb fiaiban; itt egy draganyos, ott egy uhlán, egy huszár, egy pattantyús, egy tengeri katona, egy granátos, egy dobos 's köztök egy generál. De miféle generál? Nem Napoleon, ki az orosz táborozásban a' nagy serget kormányzá, nem a' császár Bécsben vagy Tilsittben 's nem is a' főparancsnok, ki Aegyptomból visszatérve, a' brumaire \*) 18-ik napjáni visszahatást vezeti — hanem Napo-

\*) Ezen hónap 18-ik napja az új aera 8dik évében a' francia revolutio évkönyveiben igen nevezetes arról, hogy Napoleon a' directoriumnak véget vetvén; másnap az 500 férfiak tanácsát fegyveres erővel szlatta 's ennek következésében első consul lón. — T — l.

leon, az olaszföldi sereg generálja, az ifjú, karsú harcos, a' tűzpillanatú, kinek homlokát poé-sis czímerzi; az arcolei híd megostromlója, úgy a' mint csak a' Grot által készített felette ritka képén létezik.

Egy olly művészhez — mint David — méltó volt a' halhatatlanság templomába a' Magasztalt-nak csak azon életszakát vinni, mellynek a' ha-za babérjára 's az utóvilág tiszteletére fénylő jo-ga van: a' hon honfiai 's győzedelem koszoruz-ta oltalmazását. Mi, kik a' jelen századdal együtt nőttünk fel, az ő köztársasági 's császári tábo-rának mindoyájan megtartók emléünkben képét mellynek katonáit Goethe Daviddal együtt léte alkalmával az Ilias harcosaihoz hasonlította. Sen-ki sem lesz, bár mi messzünnen jöjön is, ki a' honvédök csoportozatát látva, hangosan ne kiál-tsa. Igen, ezek Franciaország harcosai, mint látjuk; ők élnek a' kövekben. Itt minden meste-ri, a' vállalati öntudat, mit itt a' művész feltün-tetett, alakjai szellemtelje, lelkületének tiszta fel-fogása 's nem különben munkája egyes részei-nek is mesteri kivitele. Egy hajszos, három szeg-letü kalapos 's strucztollas gránátos csak kevés hetek előtt is méltatlannak tartatott volna egy i-gazi művész vésőjére. Ezért vannak nálunk a' művészet anachromismai, például a' köztársasági katonák az étoile győzelmi ívén, meztelen, vagy római öltözetben! Itt, valamint művészete sok más irányában is, David új utat tört 's a' je-lent a' művészet sok bátortalán ifjonczain meg-bosszulta, kik saját tehetlenségöket az évszáz költésziatlenségének mondhaták. Most a' Pantheon megtekintésekor ki fogja többé állítani, hogy je-lenkorunk nagysága méltatlan a' művészethez? David szobrászata első, melly az igazi történe-tet az utókor előtt nem meseként feltüntetendő.

Két ábrák árulják el mindenek felett a' szerelmet, mellyel művésznök feladatához kezdészt kivívá. Közelebbről emlitém Önnek, honnan vette David gránátosának 's dobosának előképét. Bár láthatná Ön eme' két alakokat! A' csoportnál valamivel hátrébb áll a' gránátos tökéletes egyenruhában, mint a' köztársaság idejében volt, hátán a' táská; fejében a' három szegletű kalap „52“ számmal jelelve, 's mind két kezeivel pus-kájára támaszkodva. Ő nem tolakodik a' jutalomért; csendesen várja azt; a' hon őt nem felejtheti el 's nem is fogja! Mondják, hogy a' moszkowai ütközet panorámja a' legérzékenyebb jelenésekre nyújt alkalmat. A' napoleoni hadsereg öreg, meggörbült 's nyomor és sebektől lesújtott maradványai ezen mű kiállítás, mint szent képet keresik fel 's hajdoni tetteik pillantásakor hangos felkiáltásokra fohadnak. Megnevezik a' helyet, körülményt, tettet 's személyt; a' kép hív 's jól talált. Néha a' nézhely egy hallgató teremmé változik, hol egy szónok van, kinek előadása által a' közönség elragadtatik. Ezen szónok egy öreg pattantyus avvagy vasas, vagy testőrségi gránátos ujjmellényben nejétől 's gyermekeitől kísértten. Illy jelenéseket a' David dombor művénél is látandunk, melly a' népszerű katonai character átadása tekintetéből jobb befolyásu a' jövőndőre, mint minden museumok, festések 's mű kiállítások. 'S a' csendes gránátos mellett egy kis alkat, kire nem nézhetni öröm mosoly 's egyszersmind illetődés nélkül. Ez az arcoli dobos, egy eleven, csinos fiu, fiatal kerek arczatú eleven szemű 's merészen elényülő orru. Alig ér a' gránátos övéig 's még is egy újnyival magasb, mint valósággal a' mekkora, olly büszkén emelkedik bajtársa mellett. Van is oka arra; mert nincs e mellette az öreg gránátos,

kit sok megtámadásaiban megelőz? Nincs-e előtte, zászlót tartva, isteni hadvezére, kit a' harcza az arcolai hídon követ? Ő is a' hon oltárának zsámolyához hivatott, érdemlett koszoruját elfogadni. Dobját nem hagyta el 's csak egy intés kell őt újabb tette szóllitni. Egy vasas erősen megsebezve, már hanyatló, kezét Patria felé nyujtva, végzi a' főcsoportozatot, melly megett a' többi üres helyet a' katona iskola ifiu nevendékei töltik bé. (Allgem. Zeitung.)

CCI.

## XERXES ÉS NAGY PÉTER.

Herodotos a' kilencz Muzsákról nevezett historiája VII. könyvében elbeszéli azon szélvészt, melly a' Xerxestől Hellespontuson épített hídát elrontotta, utána teszi: „Midőn Xerxes ezt hallotta, nagyon megbosszankodott, 's parancsolá, hogy a' nevezett tengernek háromszáz ütéseket adjanak, 's belé egyszersmind bilincseket vessenek. Ugyan ezen alkalommal a' következő esztelen és botránkoztató szavakat mondá: „Oh te keserű víz, a' te urad büntet tégedet így, mivel annak bosszuságot okoztál, ki tőled azt nem érdemlé. Xerxes király, akár akarod, akár nem, által fog rajtad menni. Jól történik hogy neked, mint csalárd és igazságtalan tengernek senki sem áldozik.“ —

Herodotosnak ezen állítását sokan kétségbe hozzák, 's azt a' persák ellen engesztelhetlen gyűlöléssel viseltetett görögök költeményének vélik, vagy legalább olyannak tartják a' mit a' nép száján forgó emlegetések megnagyitva adtak elő. — Xerxes ezen esztelennek látszó tettehez hasonló találtaik orosz császár Nagy Péter éle-

tében, ki egykor több udvarához tartozó nagyokkal a' Ladoga taván hajókázván, hirtelen nagy szélvész támadott, melly a' nevezett monarchát annyira megharagítá, hogy a' mondott tavat megkancsukáztatta. Egy író, ki Péternek — a' vad nemzetét reformáló ritka fejedelemnek — nagy tisztelője, ohajtotta volna, hogy e' környülállás életéből maradjon ki, mint a' mi egy illy első rangú csillag characterére homályt vet, valamint másfelől Xerxesnek említett hasonló tettét azok is kik annak hitelt adnak örülségnek hirdetik. Jobban megfontolva mind a' két esetet azt ha nem is egészen helyeselni, de menteni legalább bizonyosan lehet. A' hirtelen harag, valamint más heves indulat, sokszor a' legokosabb embert is elragadja, 's esztelen lépésre ingerli. A' mérgező és busszuságra gyúladt ember haragját sokszor azon önti ki, a' ki legelsőben elibe botlik, haszinte az ártatlan, sőt ha élő valóságra nem akad lelketlen tárgy ellen is dühösködik, pipáját eltöri, a' könyvet földre hányja, 's haragja legfőbb polczán, köntösét szaggatja, haját tépi 's a' t. Így tett Augustus római császár is, ki Varus vezérének a' németek által megverettetésekor szerfeletti nagy keserűségében fejét a' falhoz vágta ezt kiabálva: Varus, add vissza legioimat. — Ha már, mint Xerxessel történt, a' haraghoz más indulat is csatolja magát p. o. megsértett nagyravágyás, akkor annak még hevesebben fellobbanása természetes. — Egyébaránt valamint Xerxest a' historia dölyfös, felfuvalkodott embernek festi, úgy Nagy Péterről is tudva van hamar és hirtelen haragja gerjedése, a' mikor szenvedelmének ura nem tudott lenni. — De az emberi természetnek elésorolt ezen gyengeségein kívül lehetne, azon esztelennek látszó tett mentésére még azt is mondani, hogy Xerxes egy nagy és birodalma ere-

jét egyesítő taborozás kezdetén mintegy a' tengert megbüntetésével, tábora és katonái bátorságát akarta emelni, 's előttök megmutatni, hogy minden akadályokon truczolni tud, 's az elemeken is feljül álló hatalma a' természetnek is tud parancsolni. — Nagy Péternek is, ki nemzetét és birodalmát új formába öntvén, számtalan előitéletekkel és más nehézségekkel küszködött, lehetett hatalmának ilyen forma mutogatásával alattvalóji előtt imponálni, 's mivel tudta vagy legalább remélhette a' szélvész lecsendesedését, azt említett merész lépésével mintegy magának tulajdonítani, 's ezzel maga iránt még nagyobb bámulást és tiszteletet serkenteni fel vad népében, hogy az, jóltévő intézetei elfogadására egy ilyen felsőbb hatalommal és erővel bíró fejedelem kezéből még hajlandóbbá tétessék.

A. X.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

## R O B I N S O N.

Nem régiben irták az újságlevelek hogy a' Délámérika név szerént Chile szabad köztársaság partja melletti Juan Fernandez sziget elsúlyedett. E' lakósoktól pusztá, 's csak néhány myrtus és pálmafákkal bíró sziget emlékezetes arról hogy 1705től fogva 1709ig egy Selkirk Sándor nevü scotiai ifjú négy esztendeig és négy hónapig lakott itt minden emberi társaságon kívül. Hajós kapitányával öszve szállalkozván, tőle megválni 's magát partra kitétetni kívánta, a' mi meg is történt a' mondott szigeten. Látván azonban Selkirk a' sziget pusztaságát, örömet visszament volna a' hajóra, de az embertelen és bosszu kívánó kapitány tőle azt megtagadta, 's a' hova kítette, sorsára bízva ott hagyta. — Itt kellett hát neki a'

magánosságban, elzárva az emberektől kinzó magánosságban maradni. Csakugyan nem volt minden gyámolítás és segítség nélkül, mert némelly eszközeit, mint puskáját, kardját, egy font puskaport, dohányát 's némelly mathematicai műszereket, 's néhány könyvet és tengeri mappát magával azon szigetbe elvitte, a' mellyek azután további ott lakásában időtöltésül és segédül voltak ez elhagyatottnak. — De puskapora, dohányja elfogyott, köntösei fejjérnéműje elszakadott, mind azokról tehát neki magának kellett gondoskodni. Mig puskapora tartott addig a' szigeten levő vadkecskéket lődözte, mellyeknek bőrét annaktutána öltözet gyanánt használta, 's más szükségsein is a' kénytelenségtől tanítatva segített. Sok viszontagságok és kalandok közt tölté idejét, 's midőn egy angol hajó 1708 vége felé ott elevezve, ötet felvette, kecske bőrbe burkolva találtak vadabb kinézéssel mint azon állatoknak volt, 's még a' beszédet is már kezdé felejtetni, úgy hogy szinte érteni sem tudták dadogását. — Angliába érvén csudálatos történetét közölte egy Desoe nevű iróval ki azt rendbe szedve kiadta. Ebből a' könyvből csinálta a' gyermeki nevelés iránt halhatatlan érdemet szerzett Campe a' Robinson Cruzve név alatt ismeretes jeles gyermeki irást — a' minek valamint e' derék iró más ilyen munkájának a' gyenge kor szive nemesítésére, értelme kifejtésére, átaljában annak mívelésére a' legjobb és eléggé nem hálálható befolyása volt, 's fog lenni ez után is.